🧍 עומדים לצד ולא מהצד: לוקחים אחריות כשמישהו נפגע

כיתה ו' | כישורי חיים | 45 דק' | שיעור לפי מעגל הלמידה · מערך למורה

❓ מה אני יכול לעשות כשאני רואה שמישהו נפגע – ואיך בוחרים דרך שעוזרת באמת?

עיגון בתוכנית הלימודים: הכ"חות שבדרך – ממלכתי יסודי, שיעורים לכיתות ד'–ו': "לוקחים אחריות – עומדים לצד ולא מהצד" (שכבת ו': "מגלים אחריות – עומדים לצד ולא מהצד", מיומנות מרכזית: אחריות אישית וחברתית). (משרד החינוך, אגף בכיר שפ"י – יחידת לימוד בכישורי חיים, שכבת ו', שיעור ראשון "מגלים אחריות – עומדים לצד ולא מהצד" (מצגת למורה, שקף "מטרות היחידה"); רשימת השיעורים: שבוע המערכת למוגנות תשפ"ג)

„מטרות היחידה: "זיהוי אירועים שעלולים להתפתח לפגיעה אפשרית בחבר. העמקת המודעות לתפקידם המיוחד והמשמעותי של חברים כשומרי סף: גילוי אחריות לחברים כחלק מחברות טובה. חיזוק ההבנה שחברים יכולים להתערב לטובת חבריהם בכמה נקודות זמן. היכרות עם מגוון תגובות אפשריות להתערבות למען חבר שנקלע לקושי""

מטרות

מטרה מרכזית: התלמידים יבחרו למצב של פגיעה בחבר דרך התערבות בטוחה מתוך חמש האפשרויות שנלמדו (לפנות ישירות בנימה חברית, להסיח ולשנות נושא, לגייס חברים, לפנות למבוגר, לפעול מאוחר יותר) וינמקו איך היא עוזרת לנפגע בלי לפגוע באחרים.

- התלמידים יבחינו בין "עומד/ת מהצד" ל"עומד/ת לצד" ויתארו את השפעת כל אחד על הנפגע.
- התלמידים יסדרו ויסבירו חמישה שלבים בדרך להתערבות: שם/ה לב, מבין/ה שזו פגיעה, לוקח/ת אחריות, בוחר/ת דרך, פועל/ת.
- התלמידים ישוו בין חמש דרכי ההתערבות ויבחרו דרך מתאימה למצב חדש.
- התלמידים ינמקו את ההבדל בין פנייה למבוגר כדי לעצור פגיעה לבין "הלשנה".

ידע קודם: שיעורי כישורי חיים קודמים על הסכמה וגבולות ("לפעמים אני מסכים ולפעמים לא"). · היכרות עם הגורמים בבית הספר שאפשר לפנות אליהם: מחנכת, יועצת, מורה תורנית.

מושגים: עומד מהצד · עומד לצד · הדרה וחרם · אחריות אישית · חמשת שלבי ההתערבות

חומרים: כרטיסי תפקיד לסיפור המקרה (בלי שמות של תלמידים מהכיתה) · דף "מה אני יכול לעשות?" עם ארבע דרכי הפעולה · פתקים דביקים בשני צבעים · מסך להקרנה

בטיחות: אם עולה בשיחה מקרה אמיתי של פגיעה, חרם או פגיעה ברשת – לא להרחיב מול הכיתה, לשוחח בנפרד ולעדכן את היועצת. להזכיר את מוקד "קול לכולם" *6312.

מהלך השיעור לפי שלבי מעגל הלמידה

1. פתיחת המעגל – איתור ידע קודם **6 דק'**	*חוויה פותחת: גירוי בסרטון ואיתור ידע קודם.* 1. מקרינה את הסרטון "לא עומדים מהצד!" של משרד החינוך (1:08). 2. שואלת: "מה ראיתם? מה הרגישו הדמויות? מה עשו האחרים שהיו שם?" 3. שואלת: "מה אתם משערים – למה לפעמים רואים שמישהו נפגע ולא עושים כלום?" ורושמת על הלוח (פחד, "זה לא העניין שלי", לא יודעים מה לעשות, חושבים שמישהו אחר יעזור). 4. מציגה את שאלת השיעור ואת מוקד "קול לכולם" (*6312) שמופיע בסרטון. 🎬 **סרטון:** לא עומדים מהצד! (משרד החינוך - ישראל) – youtube.com/watch?v=mX6KqkT3jZ4 **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "פוחדים שיצחקו גם עליהם", "חושבים שזה לא שלהם". • תפיסה שגויה נפוצה: "אם אני לא זה שפוגע – אין לי קשר" ← תגובת המורה: "מה מרגיש הנפגע כשכולם רואים ושותקים?"

2. התנסות **12 דק'**	*התנסות: לבחור צעדים בסימולטור ולראות לאן כל בחירה מובילה – לפני ההמשגה.* 1. מקרינה את סימולטור ההחלטות; הכיתה מצביעה בכל צומת ובוחרים לפי הרוב. 2. בסוף מסלול חוזרים להתחלה ובוחרים מסלול אחר: "מה היה קורה אילו...?" 3. בקבוצות: רושמים על פתקים צהובים מה עזר לנפגע, ועל פתקים כחולים מה החמיר את המצב. 4. תולים את הפתקים בשתי עמודות על הלוח. 🕹️ **סימולטור:** הפסקה אחת, הרבה בחירות – מצאו את המסלול שבו עומר כבר לא לבד – ואף אחד לא נפגע בדרך. (בעמוד השיעור באתר) **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: עזר – "מישהו הזמין אותו לשחק", "קראו למורה"; החמיר – "צחקו", "צילמו". • תפיסה שגויה נפוצה: "הכי טוב להחזיר לפוגע מכה" ← תגובת המורה: "מה קרה בסימולטור כשבחרנו בזה? האם הנפגע היה מוגן יותר?"
3. המשגה **10 דק'**	*המללה והמשגה: מה היה לנו כאן? להגדיר מושגים, לבנות את חמשת השלבים ולהכיר חמש דרכי התערבות.* 1. מסתכלים על שתי עמודות הפתקים ושואלת: "מה משותף לכל מה שעזר?" 2. בונים יחד על הלוח את חמשת השלבים: שם/ה לב ← מבין/ה שזו פגיעה ← לוקח/ת אחריות ("גם אני יכול/ה") ← בוחר/ת דרך ← פועל/ת, ומראים איפה במסלול הסימולטור עברנו כל שלב. 3. מציגה חמש דרכי התערבות (לפי מערך שפ"י): לפנות ישירות בנימה חברית; להסיח ולשנות נושא; לגייס חברים; לפנות למבוגר; לפעול מאוחר יותר (לגשת לנפגע אחרי האירוע). 4. אני מדגימה על מצב מהסימולטור: "אני רואה שצוחקים על ילד בגלל התיק שלו. אני לא רוצה לעמוד מול כל הקבוצה, אז אני בוחרת להסיח: 'בואו, מתחיל משחק כדורגל!' ואחר כך אגש אליו ואשאל אם הוא בסדר." – ומנמקת למה הדרך בטוחה. 5. נעשה יחד: הכיתה בוחרת דרך למצב נוסף ומנמקת. מדגישה: פנייה למבוגר כשמישהו נפגע היא עזרה, לא הלשנה – המטרה לעצור את הפגיעה, לא להעניש. **מושגים:** עומד מהצד – מי שרואה פגיעה ולא עושה דבר. גם שתיקה וגם צחוק נותנים לפגיעה להמשיך. · עומד לצד – מי שרואה פגיעה ובוחר לעשות משהו כדי לעזור לנפגע, בלי לפגוע באחרים. · הדרה וחרם – כשקבוצה מוציאה מישהו בכוונה מהמשחק, מהשיחה או מהכיתה. זו פגיעה, גם בלי מכות ובלי קללות. · אחריות אישית – ההבנה שגם אני יכול לעשות משהו, ולא לחכות שמישהו אחר יעשה. · חמשת שלבי ההתערבות – שם לב ← מבין שזו פגיעה ← לוקח אחריות ← בוחר דרך ← פועל. **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "כל מה שעזר – מישהו עשה משהו ולא שתק". • תפיסה שגויה נפוצה: "לספר למורה זה להלשין" ← תגובת המורה: "מה ההבדל בין לספר כדי שמישהו ייענש לבין לספר כדי שמישהו יפסיק להיפגע?" **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • השוו: מתי עדיף לפנות ישירות ומתי עדיף להסיח או לפנות למבוגר? מה משפיע על הבחירה?

4. יישום – ביצועי הבנה **10 דק'**	*יישום: לתכנן ולהציג התערבות במצב חדש.* 1. כל קבוצה מקבלת מצב חדש (בטיול השנתי אף אחד לא מסכים לשבת ליד ילדה באוטובוס; ילד מחקה ילד אחר והכיתה צוחקת; בקבוצת הכיתה ברשת שולחים תמונה מביכה של תלמיד). 2. הקבוצה עוברת על חמשת השלבים ובוחרת דרך אחת או שתיים מחמש הדרכים. 3. שתי קבוצות מציגות המחזה קצר. הכיתה משיבה לפי המחוון: האם הדרך עזרה לנפגע? האם שמרה על בטיחות כולם? **משימה:** קיבלתם מצב חדש. עברו על חמשת השלבים, בחרו דרך פעולה אחת או שתיים והסבירו: איך היא עוזרת לנפגע בלי לפגוע באחרים? **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: ברשת – "לא נשתף הלאה, נכתוב בפרטי לתלמיד שאנחנו איתו, ונספר למחנכת". • תפיסה שגויה נפוצה: "נגיב בקבוצה ונעליב את מי ששלח" ← תגובת המורה: "האם זה עוצר את הפגיעה או מוסיף עוד פגיעה?" **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • העריכו: איזו דרך מתאימה יותר למצב שקורה ברשת – ולמה דווקא היא?
5. סגירת המעגל – רפלקציה והערכה **7 דק'**	*סגירת המעגל: הערכה (שאלון וכרטיס יציאה) ורפלקציה.* 1. עונים על השאלון במסך. 2. כרטיס יציאה בפתק אישי. 3. מזכירה למי אפשר לפנות בבית הספר (מחנכת, יועצת, כל מבוגר שסומכים עליו) ואת מוקד "קול לכולם" *6312. **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה בכרטיס: "אזמין אותו לשבת לידי ואספר למחנכת". • תפיסה שגויה נפוצה: בחירת דרך מסוכנת (להתעמת פיזית) ← תגובת המורה: שיחה אישית ותרגול נוסף בשיעור הבא. 📝 **שאלון** (6 שאלות) **ורפלקציה** – בדף לתלמיד. 🎟️ **כרטיס יציאה:** בהפסקה קבוצה צוחקת על ילד בגלל הבגדים שלו. איזו דרך התערבות תבחרו מתוך החמש, ולמה היא בטוחה ועוזרת לו? • נבחרה אחת מחמש הדרכים (ישירה בנימה חברית / הסחה / גיוס חברים / מבוגר / פנייה לנפגע אחר כך) • הנימוק מתייחס גם לנפגע וגם לבטיחות של המתערב/ת • אין בחירה שמוסיפה פגיעה (העלבה חזרה, אלימות)

הלימה: מטרה – פעילות – עדות

עומד/ת מהצד מול עומד/ת לצד	פתיחה: סרטון משרד החינוך; התנסות: פתקים בשני צבעים "מה עזר / מה החמיר"	עמודות הפתקים; שאלון פריט 0
חמשת שלבי ההתערבות	המשגה: בנייה משותפת של השלבים על מסלול הסימולטור	שאלון פריטים 1 ו-5; הסבר בעל פה
השוואה ובחירה בין חמש הדרכים	המשגה: הדגמת המורה; יישום: מצבים חדשים בקבוצות	כרטיס יציאה; ההצגה הקבוצתית לפי המחוון
פנייה למבוגר אינה הלשנה	המשגה: דיון מונחה	שאלון פריט 4

התאמה לשונות

מתקשים	• כרטיס עזר עם חמשת השלבים כסמלים: 👀 🧠 🙋 🛏️ 🚶 • בסימולטור: המורה קוראת כל צומת בקול ועוצרת לשיחה • משפטי פתיחה מוכנים: "די, זה לא מצחיק" / "רוצה להצטרף אלינו?" / "בואו נלך לשחק"
בינוניים	• לעבור את הסימולטור בשני מסלולים ולהשוות • לתכנן התערבות למצב חדש לפי חמשת השלבים
מתקדמים	• לכתוב מצב חדש עם שלוש בחירות ותוצאה לכל אחת • להציע לכיתה דרך קבועה שתעזור לעמוד לצד (למשל "חבר/ה להפסקה") ולנמק איך היא מונעת פגיעה מראש

מחוון

- מגדיר/ה עומד/ת מהצד ועומד/ת לצד ומתאר/ת את השפעתם
- מסדר/ת ומסביר/ה את חמשת השלבים
- בהצגה הקבוצתית נבחרה דרך שעוזרת לנפגע ושומרת על בטיחות כולם
- מנמק/ת את ההבדל בין פנייה לעזרה לבין הלשנה

רב-תחומיות

- תורה, מורשת ותרבות ישראל: "ערבים זה לזה": התלמידים מנמקים אחריות לחבר בעזרת ערך מן המורשת היהודית שנלמד בתרבות יהודית-ישראלית, ומקשרים אותו להתערבות בפועל.

תשובות השאלון: 1–א · 2–ב · 3–ג · 4–ב · 5–א · 6–ב

🧍 עומדים לצד ולא מהצד: לוקחים אחריות כשמישהו נפגע

שם _____ כיתה _____ תאריך _____

❓ מה אני יכול לעשות כשאני רואה שמישהו נפגע – ואיך בוחרים דרך שעוזרת באמת?

🕹️ **בסימולטור: מצאו את המסלול שבו עומר כבר לא לבד – ואף אחד לא נפגע בדרך.**
באיזה שלב הכי קשה לפעול? מה יכול לעזור לכם לעבור אותו?

_____

_____

🛠️ **משימה:** קיבלתם מצב חדש. עברו על חמשת השלבים, בחרו דרך פעולה אחת או שתיים והסבירו: איך היא עוזרת לנפגע בלי לפגוע באחרים?

_____

_____

_____

📝 שאלון

1. מי הוא "עומד מהצד"?

◯ מי שרואה פגיעה ולא עושה דבר ◯ מי שעוזר לנפגע ◯ מי שמספר למורה

2. מה הוא השלב הראשון בדרך להתערבות?

◯ לפעול מהר ◯ לשים לב שמשהו קורה ◯ לבחור דרך

3. קבוצה מחליטה שאף אחד לא משחק עם ילד מסוים. מה זה?

◯ משחק רגיל ◯ ויכוח קטן ◯ הדרה וחרם – פגיעה

4. איזו דרך היא עמידה לצד שלא פוגעת באף אחד?

◯ לבייש ברשת את מי שהתחיל ◯ להזמין את הנפגע לשחק ולספר למבוגר ◯ לצעוק ולקלל את הקבוצה

5. למה פנייה למבוגר כשמישהו נפגע היא לא "הלשנה"?

◯ כי המטרה היא לעזור לנפגע ולעצור את הפגיעה ◯ כי מבוגרים תמיד צודקים ◯ כי כך אני נמנע מעונש

6. למה לפעמים אף אחד לא עוזר כשרבים רואים פגיעה?

◯ כי אין מה לעשות ◯ כי כל אחד חושב שמישהו אחר יעזור ◯ כי הפגיעה לא חשובה

🎟️ **כרטיס יציאה:** בהפסקה קבוצה צוחקת על ילד בגלל הבגדים שלו. איזו דרך התערבות תבחרו מתוך החמש, ולמה היא בטוחה ועוזרת לו?

_____

_____

🪞 רפלקציה

מה למדתי היום על עמידה לצד?

_____

איך הרגשתי כשבחרתי לשתוק בסימולטור, ואיך כשבחרתי לעזור?

מה הפליא אותי בדיון על ההבדל בין עזרה להלשנה?

איזה צעד אחד אני מתחייב/ת לעשות כשאראה פגיעה?

איזה שלב הכי קשה לי – ומה יעזור לי לעבור אותו?

אני יכול/ה...	בטוח/ה	כמעט	עוד לא
אני יכול/ה להסביר את ההבדל בין עומד מהצד לעומד לצד.			
אני יכול/ה למנות את חמשת שלבי ההתערבות.			
אני יכול/ה לבחור דרך פעולה שעוזרת לנפגע בלי לפגוע באחרים.			
אני יודע/ת למי לפנות בבית הספר כשמישהו נפגע.			